

z etyki - przeznaczenie jaźni - osiągnięcie najwyższego stopnia twórczej samodzielnosci.^{7/}

Wszystkie te trzy filozoficzne źródła służą do określenia pedagogiki jako nauki o tym, jak zmienić bóstwo in potentia w bóstwo in actu.

Chowanna w większym stopniu niż inne dzieła Trentowskiego wywołuje wrażenie wikłania się w sprzecznościach. Nie w sprzecznościach poglądów gromadzonych jako jednostronne racje, lecz w sprzecznościach sumujących różnorodni filozoficznych. Ta filozoficzna pedagogika, wyprowadzana z całego systemu, stanowi rozwinięcie założenia o uniwersalnej roli filozofii zwyczajnie ludzkim i dlatego w niej silniejszemu wystąpić rozdźwięk między spekulacyjną metafizyką, a rzeczywistością jaźni ludzkiej i życia. Przy bliższym wniknięciu sprzeczności te maleją jednak. Okazuje się, że cała metafizyczna spekulacja służy tam pełniejszemu wyprowadzeniu celu życia ludzkiego i silniejszemu zarysowaniu ideału wychowawczego jako bóstwa człowieka in actu. Rozszerzenie świadomości na cały obiektywny byt, posłużyło Trentowskiemu w Chowannie do wykazania boskiej istoty człowieka. Trudno dopatrzeć się w jego wywodach i polemikach religijnych innego celu.

Raz występuje z apologią chrześcijaństwa i uzasadnia wyższość myśli protestanckiej;^{8/} to znowu przeprowadza krytykę religii objawionych^{9/} a w innym miejscu potępia deizm i udawadnia istnienie boga osobowego, jako bezwarunkowej całości na której wzór wyprowadza całość ludzką.^{10/} Wyraźnie widać, że do wywodów teologicznych pociągała go możliwość nieograniczonej spekulacji i poetyzowania, ale traktował zarazem te wywody jako argumenty o boskiej istocie człowieka, zabezpieczające go także przed zarzutem bezbożności - czego zresztą nie uniknął.

7/ Tamże s. 01 - LXX i 1 - 70

8/ Tamże s. 35 - 39

9/ Tamże s. 40 - 41

10/ Tamże s. XV